

АВТОМОБІЛЬНИЙ ТРАНСПОРТ УКРАЇНИ: МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

AUTOMOBILE TRANSPORT OF UKRAINE: METHODOLOGICAL BASIS FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES

З'ясовано, що діяльність автотранспортних підприємств в Україні характеризується як зниженням обсягу перевезень, посиленням конкуренції, нестабільністю економічної ситуації, політичною та соціальною напруженістю, так і плінністю кадрів, зокрема висококваліфікованих працівників. Сформовано методичні засади забезпечення економічної безпеки автотранспортних підприємств шляхом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення.

Ключові слова: автотранспортне підприємство, економічна безпека підприємства, безпека, обліково-аналітичне забезпечення.

Выяснено, что деятельность автотранспортных предприятий в Украине характеризуется как снижением объема перевозок, усилением конкуренции, нестабильностью экономической ситуации, политической и социальной напряженностью, так и текучестью кадров, в частности высококвали-

фицированных работников. Сформированы методические основы обеспечения экономической безопасности автотранспортных предприятий путем совершенствования учетно-аналитического обеспечения.

Ключевые слова: автотранспортное предприятие, экономическая безопасность предприятия, безопасность, учетно-аналитическое обеспечение.

It has been found that the activities of road transport enterprises in Ukraine are characterized both by a decrease in traffic volume, increased competition, instability in the economic situation, political and social tensions, and turnover of staff, in particular highly skilled workers. Methodical foundations of ensuring the economic security of road transport enterprises by improving the accounting and analytical support have been formed.

Key words: road transport enterprise, economic security of an enterprise, security, accounting and analytical support.

УДК 33.656.07

Штангрет А.М.

доктор економічних наук, професор
Українська академія друкарства

Штангрет І.А.

студент

Українська академія друкарства

Постановка проблеми. Розвиток автомобільного транспорту в Україні характеризується високою динамічністю із суттєвою зміною структури, коригуванням завдань та ролі в трансформаційних процесах національної економіки. Можна стверджувати, що епоха великих комплексних автотранспортних підприємств (далі – АТП), які виконували централізовані завдання щодо розміщення вантажів та перевезення великих потоків пасажирів, минула. Новий етап розвитку автомобільного транспорту передбачає не лише урізноманітнення форм власності, вузьку спеціалізацію, масовість малих форм підприємницької діяльності, а й конкуренцію з іншими видами транспорту за вантажопотоки. Отже, забезпечення безпечних умов розвитку АТП потребує формування адаптованої до сучасних умов господарської діяльності системи економічної безпеки в умовах кожного АТП, необхідним елементом якої є обліково-аналітичне забезпечення. Важливість удосконалення обліково-аналітичного забезпечення зумовлена можливістю формування необхідного інформаційного підґрунтя для прийняття та реалізації кожного управлінського рішення суб'єктами безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Суттєвий внесок у вирішення проблеми формування теоретико-методологічних засад безпечного розвитку підприємницьких структур зробили вітчизняні вчені: О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк,

С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та ін. Питаннями управління на транспорті займалися такі науковці: В. Гриньова, Д. Горовий, І. Дмитрієв, О. Криворучко, В. Шинкаренко та ін. Віддаючи належне науковому доробку зазначених учених, доцільно підкреслити, що окремі аспекти у вирішенні проблеми гарантування економічної безпеки українських підприємств ще недостатньо ретельно досліджено. Ефективність дій суб'єктів безпеки визначається можливістю своєчасного розпізнавання ключових зовнішніх та внутрішніх загроз для розроблення та реалізації захисних заходів, що неможливо без інформаційного підґрунтя, яке повинно формуватися шляхом створення та вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП. Можна стверджувати, що сьогодні проблемі розроблення та вдосконалення обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП приділяється недостатньо уваги.

Постановка завдання. Метою статті є здійснення тенденційного аналізу та узагальнення наукового доробку для формування методичних засад забезпечення економічної безпеки АТП шляхом удосконалення обліково-аналітичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для вирішення поставленого завдання пропонуємо коротко приділити увагу окремим показникам господарської діяльності АТП. Так, згідно зі ста-

тистичним щорічником «Україна у цифрах 2017» [6, с. 224], індекс обсягу відправлення (перевезення) пасажирів характеризується негативною динамікою (рис. 1).

Динаміка розглянутого показника вказує на зниження обсягів перевезення пасажирів загалом транспортом, але стосовно автомобільного транспорту можна говорити про суттєве скорочення, зокрема у 2015 р. до 77% порівняно з попереднім періодом. Інший важливий момент – позитивне зростання обсягів перевезень у 2017 р. більшістю видів транспорту, зокрема авіаційним на 28% та річковим – на 26%, тоді як автомобільним – скорочення на 0,3%, що вказує на системність кризових процесів у сфері автомобільних перевезень.

Поруч із динамікою обсягу перевезення пасажирів вважаємо за доцільне приділити увагу зміні кількості підприємств та чисельності зайнятих працівників (рис. 2). Зростаюча хвиля – 2010–2013 рр. та спадна – 2013–2016 рр. щодо динаміки обох визначальних для розвитку автомобільного транспорту показників указують наявність низки проблем, які не вирішуються як на рівні окремого підприємства, так і шляхом реалізації державних програм захисту вітчизняного товаровиробника.

Важливо, що в 2016 р. порівняно з 2013 р. кількість підприємств зменшилася із 5 791 до 5 027, тобто на 13,2%, а чисельність зайнятих працівників скоротилася на 20,3%, що вказує на зменшення трудового потенціалу.

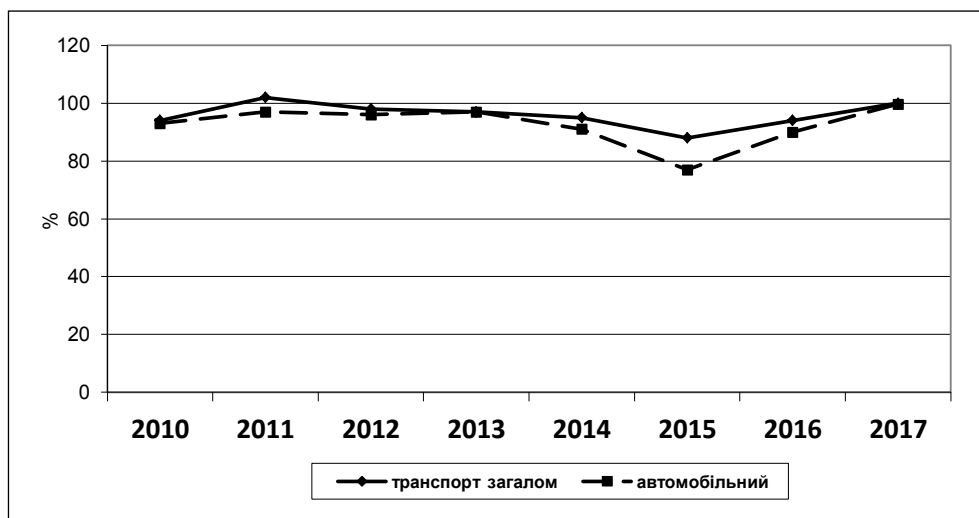

Рис. 1. Індекс обсягу відправлення (перевезення) пасажирів транспортом, % до попереднього року [6, с. 224]

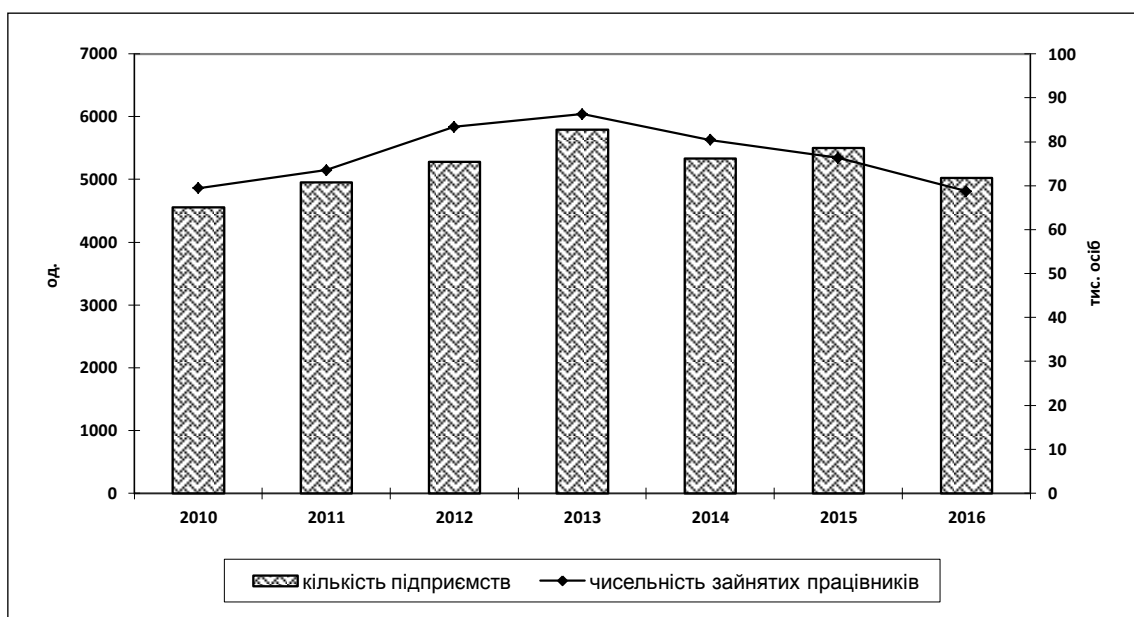

Рис. 2. Динаміка кількості підприємств та чисельності зайнятих працівників за КВЕД 49.4 [2, с. 160–167]

Інший не менш важливий індикатор розвитку автомобільного транспорту в Україні – фінансові результати діяльності АТП – нами охарактеризовано через динаміку ключових показників (рис. 3).

Уважаємо за доцільне акцентувати увагу на двох моментах: по-перше, у межах розглянутого періоду АТП отримали сумарні збитки, а максимальний рівень збитків у 2014 р. сягнув рівня 2 646,1 млн. грн. Зазначене частково пояснюється критично високою часткою збиткових підприємств: 2010 р. – 47,3%; 2011 р. – 36,2%; 2012 р. – 38,8%; 2013 р. – 36,5%; 2014 р. – 37,1%; 2015 р. – 23,3%; 2016 р. – 22,5%. Попри зменшення частки збиткових підприємств динаміка отриманих ними сумарних збитків є менш позитивною, і максимальної величини було досягнуто в 2015 р. – 3037,8 млн. грн.

Інше пояснення отриманим сумарним збиткам АТП можна знайти у величині та динаміці рентабельності, тобто фактично збитковості всієї діяльності. Згідно з даними рис. 3, критична збитковість усієї діяльності АТП була зафіксована в 2014 р. – 8,2%. Хоча впродовж наступних періодів, тобто 2014–2015 рр., ситуація частково поліпшилася, але збитковість на рівні 1,3% у 2016 р. не можна вважати позитивним результатом.

Підводячи проміжні підсумки, вважаємо за доцільне підкреслити, що на тлі незадовільних результатів розвитку автомобільного транспорту в Україні, що виражається як у зниженні підприємницької активності, скороченні трудового потенціалу, так збитковості господарської діяльності підприємств зростає актуальність забезпечення економічної безпеки кожного АТП, яке безпосередньо пов'язане з формуванням належного обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою.

Інтуїтивно на більшості вітчизняних АТП були створені системи економічної безпеки, які суттєво різняться завданнями та можливостями їх виконання, тобто від виключно фізичного захисту майна до протидії рейдерськими атаками, здійснення конкурентної розвідки та контррозвідки. Реальний досвід переконливо засвідчує, що ефективність дій суб'єктів безпеки визначається не лише чисельністю фахівців у спеціалізованих підрозділах, отриманими фінансовими та матеріальними ресурсами, а й наявністю та ефективністю організації зв'язуючого складника, яким можна вважати обліково-аналітичне забезпечення [1, с. 43–56]. Ключове завдання обліково-аналітичного забезпечення полягає не лише в інформаційній підтримці прийняття кожного рішення суб'єктами безпеки, а й в організації взаємодії між виробничими й управлінськими підрозділами зі службою безпеки, формуванні інформаційних потоків, які б дали можливість максимально швидко визначати й розпізнавати будь-які зміни в діяльності підприємства та середовищі функціонування, розробленні та реалізації комплексу захисних дій, виконавцями яких є весь персонал. Досягнення зазначеного можливе через застосування механізму формування обліково-аналітичного забезпечення, який має враховувати не лише специфіку діяльності АТП, а й ступінь агресивності зовнішнього середовища та виділені ресурси для гарантування безпеки бізнесу.

Фактично можна стверджувати, що структура системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП має формуватися на основі системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством шляхом розроблення та затвердження додатко-

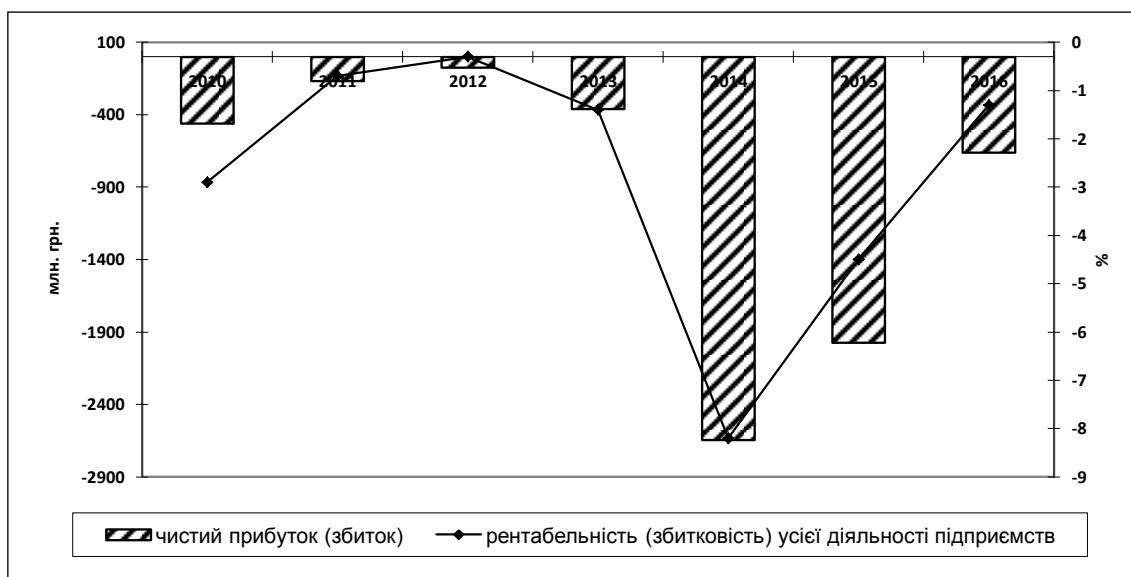

Рис. 3. Динаміка чистого прибутку (збитку) підприємств та рентабельності (збитковості) усієї діяльності за КВЕД 49.4 [2, с. 175–178]

вих функціональних обов'язків для працівників облікових, аудиторських та аналітичних підрозділів, визначення спеціальних захищених інформаційних каналів та системи зворотного зв'язку із суб'єктами безпеки для оперативного уточнення стану об'єктів безпеки на підприємстві та зміни зовнішнього середовища функціонування.

Обліково-аналітичне забезпечення як система має містити такі елементи: джерела інформації, об'єкти обліку, методичні прийоми обліку, аудиту та аналізу, суб'єкти обліково-аналітичного забезпечення. Джерелами інформації є первинні документи, реєстратори бухгалтерського обліку та фінансова звітність, а також внутрішні розпорядження, методики і стандарти обліку, законодавчо-нормативні документи тощо. Об'єктами обліку є капітал та джерела його утворення, наявні ресурси, процеси і результати фінансово-господарської діяльності. Потреба включення до складу цієї підсистеми аудиту мотивована необхідністю перевірки облікової інформації і лише після цього застосування аналітичних методів обробки інформації, що уможлиблює досягнення потрібного ступеня її достовірності.

Реалізація процесу обліково-аналітичного забезпечення безпосередньо пов'язана з діями суб'єктів, якими виступають працівники облікових та аналітичних підрозділів, роль та функції яких можна класифікувати за певними ознаками (рис. 4).

Вважаємо помилковим створення окремого підрозділу обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою підприємства. Більш раціональним є підхід, що передбачає певні організаційні зміни в наявній системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством, зміст яких ми розглянемо ретельніше надалі.

Якщо обліково-аналітичний процес передбачає здійснення низки взаємопов'язаних процедур з отримання, узагальнення та обробки первинної облікової інформації стосовно фінансово-господарської діяльності, то у сфері безпеки, беручи до уваги напрацювання науковців [1, с. 57–76; 3, с. 315–316; 4, с. 113–135; 5, с. 11–13; 6, с. 58–60], можна визначити такі основні напрями застосування системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП:

- моніторинг поточного рівня економічної безпеки АТП загалом та в межах основних функціональних складників;
- задоволення інформаційних потреб суб'єктів безпеки (внутрішніх та зовнішніх);
- уможливлення врахування безпекового аспекту під час прийняття та реалізації кожного рішення менеджерами підприємства;
- відстеження зміни рівня економічної безпеки підприємства під впливом викликів, ризиків та загроз;
- оцінка та забезпечення ефективнішого використання наявних ресурсів;

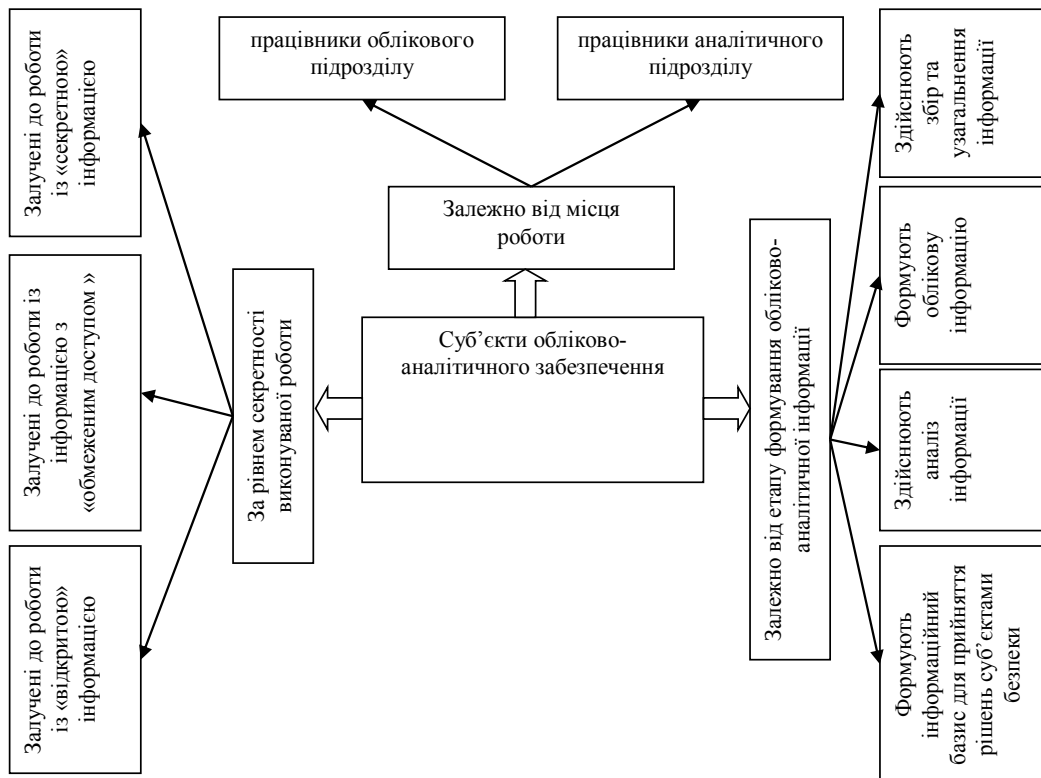

Рис. 4. Класифікація суб'єктів обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП

– узгодження інтересів підприємства та зовнішнього середовища функціонування, інтересів власників, менеджерів та працівників для забезпечення сталого розвитку АТП.

Визначена сукупність напрямів застосування обліково-аналітичного забезпечення у сфері гарантування потрібного для ефективного функціонування та розвитку рівня економічної безпеки АТП мотивувала до структуризації такого типу забезпечення за ключовими параметрами (рис. 5).

Ретельніше дослідження суті обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП дає змогу охарактеризувати основні технологічні стадії:

- використовуючи сформований масив первинної облікової інформації, здійснюється виявлення, відбір, фільтрування, узагальнення інформації щодо зміни рівня безпеки;
- узагальнена облікова інформація піддається аудиторській перевірці на достовірність та доцільність використання для цілей безпеки;
- застосування методів аналізу для обробки перевіреної облікової інформації;

– узагальнення, формування звітів для використання користувачами – суб'єктами безпеки.

Специфіка процесу обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП потребує встановлення відповідних вимог:

- практична спрямованість – формування сукупності показників для ідентифікації моменту зміни рівня економічної безпеки підприємства;
- стабільність – розроблення системи показників, формування інформаційних потоків для тривалого застосування у сфері гарантування економічної безпеки підприємства;
- раціональність – витрати на отримання та обробку інформації не повинні перевищувати ефект від її застосування;
- адресність – обліково-аналітична інформація готується з урахуванням інформаційних потреб певного користувача – суб'єкта безпеки;
- секретність – обліково-аналітична інформація стосовно питань економічної безпеки є обмеженою для користування; працівники, які з нею працюють, мають певний рівень доступу; така інформація передається по захищених інформаційних каналах.

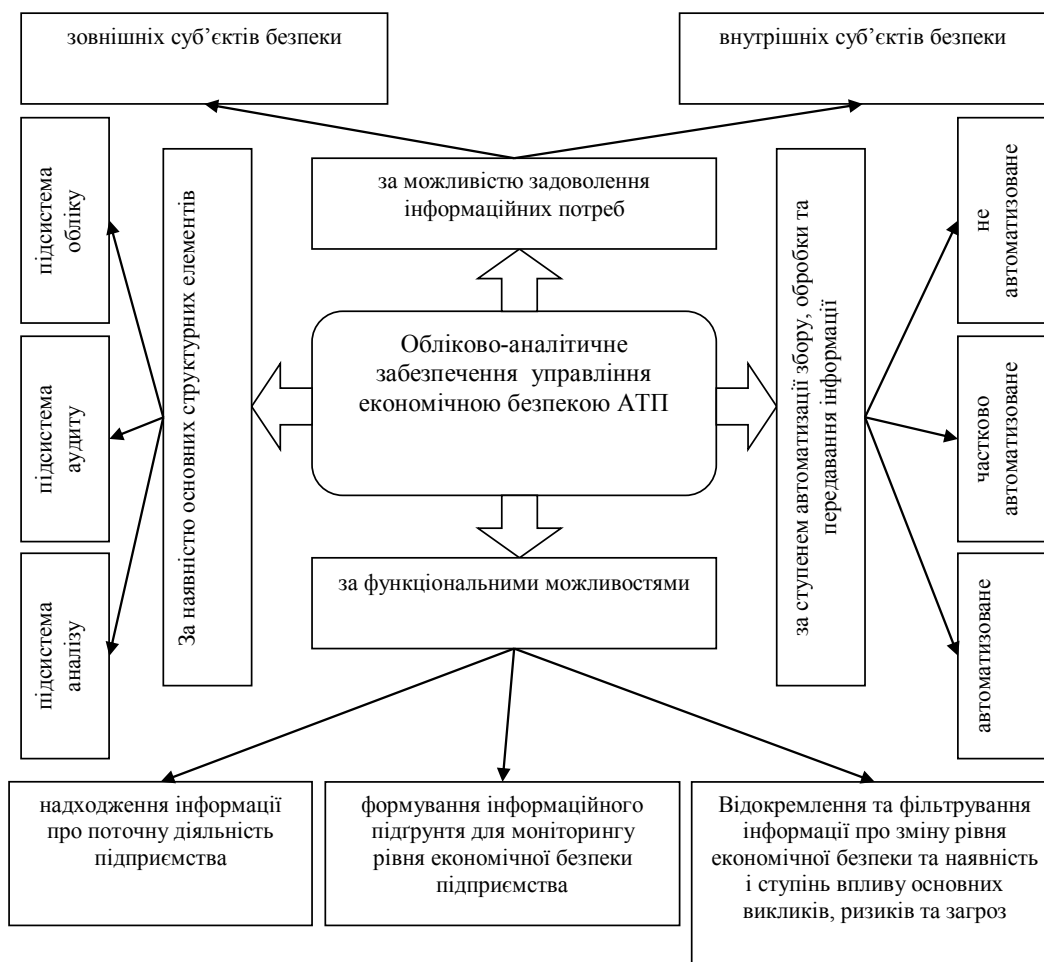

Рис. 5. Структуризація обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП

Підсумовуючи, доцільно ще раз підкреслити, що досягнення потрібного рівня безпеки певного суб'єкта господарювання залежить від ефективності прийняття суб'єктами безпеки кожного управлінського рішення. Основою розроблення, реалізації та контролю над виконанням управлінського рішення має бути інформаційне підґрунтя, яке формується обліково-аналітичним забезпеченням.

Висновки з проведеного дослідження. Підводячи підсумки, доцільно констатувати факт, що сьогодні на більшості АТП, спираючись на набутий досвід, сформовано певні системи економічної безпеки підприємства, які орієнтовані перш за все на фізичний захист майна та протидію частині загроз, дія яких найбільш суттєво впливає на фінансово-господарську діяльність. Відсутність комплексного бачення проблеми спричиняє спрямованість на вирішення поточних нагальних проблем за рахунок наявних ресурсів, що в кінцевому підсумку є недостатньо ефективним та унеможливує досягнення мети – формування безпечних умов розвитку.

Результати аналізу офіційних статистичних даних та узагальнення наукового доробку українських та закордонних учених дали змогу визначити загальні тенденції розвитку автомобільного транспорту, окреслили суть основних загроз для економічної безпеки АТП.

Удосконалено методичне забезпечення розроблення системи обліково-аналітичного забезпечення управління економічною безпекою АТП як основи для формування інформаційного підґрунтя прийняття та реалізації управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Подальші дослідження доцільно спрямувати на розроблення системи оцінювання економічної безпеки АТП як інформаційного підґрунтя для розроблення та реалізації поточних, тактичних і стратегічних управлінських рішень суб'єктами безпеки.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Антикризисні технології в управлінні економічною безпекою підприємства: монографія /

М.М. Караїм, В.В. Мартинів, А.М. Штангрет та ін.; за заг. ред. А.М. Штангрета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. 250 с.

2. Діяльність суб'єктів господарювання: стат. зб. / за ред. М.С. Кузнєцової. К.: Консультант, 2017. 588 с.

3. Марчук М.М., Морозюк С.В. Виробничо-технічна база підприємств автомобільного транспорту: ретроспективи, стан та проблеми розвитку. Вісник НУВГП. 2009. № 2(46). С. 314–321.

4. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства: монографія / за заг. ред. А.М. Штангрета. Львів: Укр. акад. друкарства, 2017. 276 с.

5. Скочук М.П. Автомобільний транспорт у процесі ринкових перетворень: теоретико-методологічні та правові аспекти. Економіст. 2014. № 3. С. 11–13.

6. Україна у цифрах 2017: статистичний щорічник / за ред. І. Вернера. К.: Консультант, 2018. 241 с.

REFERENCES:

1. Karayim, M. M., Martyniv, V. V., Shtanhret, A. M. (2016), *Antykryzovi tekhnolohiyi v upravlinni ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva* [Anticrisis technologies in the management of economic security of the enterprise]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

2. Kuznyetsova, M. S. (2017), *Diyal'nist' sub'yektiv hospodaryuvannya* [Activity of economic entities], *Konsul'tant, Kyiv*, [in Ukrainian].

3. Marchuk M. M., Morozyuk S. V. (2009) *Vy`robny`cho-tekhnichna baza pidpry`yemstv avtomobil`nogo transportu: retrospekty`vy`, stan ta problemy` rozvy`tku* [Production and technical base of enterprises of motor transport: retrospective, state and development problems]. *Visny`k NUVGP*. 2009, Vol. 2 (46): 314–321 [in Ukrainian].

4. Shtanhreta, A. M. (2017), *Oblikovo-analitychne zabezpechennya upravlinnya ekonomichnoyu bezpekoyu pidpryyemstva* [Accounting and analytical support for managing the economic security of the enterprise]. Ukr. akad. drukarstva, L'viv, [in Ukrainian].

5. Skochuk M. P. (2014), *Avtomobil`ny`j transport u procesi ry`nkovy`x peretvoren``: teoretiko-metodologichni ta pravovi aspekty`* [Road transport in the process of market transformation: theoretical-methodological and legal aspects]. *Ekonomist*. 2014, Vol. 3: 11–13. [in Ukrainian].

6. Vernera, I. (2018) *Ukrayina u cy`frah 2017* [Ukraine in figures 2017], *Konsul'tant, Kyiv*, [in Ukrainian].

Shtangret A.M.Doctor of Economic Sciences, Professor
Ukrainian Academy of Printing**Shtangret I.A.**Student
Ukrainian Academy of Printing**AUTOMOBILE TRANSPORT OF UKRAINE: METHODOLOGICAL BASIS
FOR ENSURING THE ECONOMIC SECURITY OF ENTERPRISES**

The development of automobile transport in Ukraine is characterized by high dynamic with a significant change in the structure, adjustment of tasks and role in the transformation processes of the national economy. The new stage of development of automobile transport involves not only a variety of forms of ownership, narrow specialization, mass character of small forms of business activity but also competition with other types of transport in freight traffic. Therefore, ensuring safe conditions for the development of RTE requires the formation of an economic security system adapted to modern conditions of economic activity in the conditions of each RTE, the necessary element of which is accounting and analytical support. The importance and relevance of improving accounting and analytical support is due to the possibility of forming the necessary information basis for making and implementing each management decision by security subjects.

It is substantiated that the conditions of financial and economic activities of road transport enterprises in Ukraine are characterized both by a decrease in traffic volume, increased competition, instability of the economic situation, political and social tensions, and turnover of staff, in particular, highly skilled workers. It is proved that the results of the analysis actualize ensuring the economic security of each RTE, is directly related to the formation of proper accounting and analytical support for managing economic security.

It is substantiated that the key tasks of accounting and analytical support consist not only in information support for the adoption of each decision by security subjects but also in organizing interaction between production and management units with the security service, generating information flows that would make it possible to quickly identify and recognize any changes in the activities of the enterprise and the environment of operation, development, and implementation of a complex of protective actions, which all the staff performs.

It is proved that the structure of the accounting and analytical support system for managing economic security of RTE should be formed on the basis of the accounting and analytical support system for enterprise management by developing and approving additional functional responsibilities of accounting, auditing, and analytical departments, defining special secure information channels and a feedback system with subjects security to quickly clarify the state of security objects in an enterprise and changes in the business environment.

The structure of accounting and analytical support is substantiated, which should contain the following elements: sources of information, objects of accounting, methodological techniques of accounting, auditing and analysis, subjects of accounting and analytical support. Sources of information are primary documents, registrars of accounting and financial statements, as well as internal regulations, methods and standards of accounting, legislative and regulatory documents and the like. The objects of accounting are capital and the sources of its formation, available resources, processes and results of the financial and economic activity.

The main areas of application of the accounting and analytical support system for managing the economic security of RTE are:

- monitoring of the current level of economic security of RTE as a whole and within the framework of the main functional components;
- satisfaction of information needs of security subjects (internal and external);
- making an aspect of security accounting in the adoption and implementation of each decision by managers of the enterprise;
- tracking changes in the level of economic security of the enterprise under the influence of challenges, risks and threats;
- assessing and ensuring the effective use of available resources;
- coordination of the interests of the enterprise and the external environment of operation, the interests of owners, managers, and employees to ensure the sustainable development of the ATP.

It is substantiated that the achievement of the required level of security of a specific RTE depends on the effectiveness of each managerial decision made by security subjects. The basis for the development, implementation, and monitoring of the implementation of management decisions should be an information base, which is formed by accounting and analytical support.